

УКРАЇНСЬКЕ БОТАНІЧНЕ ТОВАРИСТВО
ИНСТИТУТ БОТАНІКИ ІМ. М.Г. ХОЛОДНОГО
НАН УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. І.І. МЕЧНИКОВА

МАТЕРІАЛИ ХІІ З'ЇЗДУ

**УКРАЇНСЬКОГО БОТАНІЧНОГО
ТОВАРИСТВА**

(Одеса, 15 - 18 травня 2006 р.)

Одеса 2006

УДК:615.32.58

Самородов В. М., Поспелов С. В.

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОДУ ЕХІНАЦЕЯ В УКРАЇНІ: ВИДОВІ, СОРТОВІ ТА ОНТОМОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Полтавська державна аграрна академія

E-mail: pospelov@pdaa.com.ua

У зв'язку із погіршенням середовища життя людини, пов'язаного із різними техногенними чинниками, особливої нагальності набуває використання лікарських рослин, які підвищують опірну здатність організму. Серед них в першу чергу виділяються представники роду ехінацея (*Echinacea* Moench.).

В 2006 році виповнюється 60 років з початку їх планової інтродукції та використання в нашій державі. За цей час з дев'яти видів роду інтродуковано сім. Найбільш розповсюдженим видом є ехінацея пурпурова (*Echinacea purpurea* (L.) Moench.). Вона займає найбільші посівні площі і представлена виключно сортами вітчизняної селекції, такими як Принцеса та Інна (занесені до державного реєстру сортів України (ДРСУ)), Вітаверна та Поліська красуня і Зірка Миколи Вавилова. Останній сорт переданий до ДРСУ і в 2005 р. визнаний перспективним до використання.

Його створено авторами цієї публікації методом індивідуального відбору із зразка, отриманого з Німеччини. В перший рік посіву рослини утворюють розетку з 7-12 листками, 3-5 % рослин розвиває генеративні пагони і зацвітає. На другий рік рослини проходять повний цикл розвитку і досягають висоти 90 - 100 см., зацвітаючи в кінці червня. Тривалість їх цвітіння 70-80 днів, що характеризує цей сорт як цінний літньо-осінній медонос, нектаропродуктивність одного гектара якого досягає 58-65 кг. Маса 1000 сім'янок - 2,90 - 3,50 г. Урожайність сирової надземної сягає 200 - 250 ц/га, кореневищ з коріннями - 40 - 50 ц/га, насіння - 5,5 - 7,5 ц/га. З усіх відомих в Україні сортів він більш за все відповідає вимогам фармації за вмістом гідроксикоричних кислот.

30 років тому в Україну інтродуковані такі цінні види ехінацеї, як бліда (*E. pallida* (Nutt.) Nutt.) та вузьколиста (*E. angustifolia* DC.). Але на протязі певного часу їх плутали, що, на превеликий жаль деякі науковці роблять і по сьогодні (Порада, Порада, 2005). Все це не сприяє наданню об'єктивної характеристикам зазначеним видам.

Наші дослідження із згаданими видами були розпочаті шляхом мобілізації популяційно - видового біорізноманіття, як з місць природного ареалу, так і за його межою. Проведі дослідження дозволили виділити найбільш цікаві та типові зразки ехінацеї блідої, передусім отримані із різних фірм Німеччини. Дослідження хромосомних чисел цих зразків показало, що у соматичних клітинах вони мають тетраплоїдний набір хромосом ($2n=44$). Шляхом індивідуального відбору кращих з них нами була сформована популяція, з якої був виведений перший як в Україні, так і в СНД сорт - Красуня прерій, який з 2005 р. занесено до ДРСУ. В перший рік вегетації рослини цього сорту утворюють розетку з 7-10 листками. На другий рік вони проходять

повний цикл розвитку, досягають висоти 80 - 90 см. Їх цвітіння розпочинається з першої декади червня і триває 40 - 55 днів. Важливо, що квітки продукують велику кількість пилку білого кольору, що робить цей сорт цінним пергоносом. Маса 1000 сім'янок коливається у межах 3,8 - 4,8 г. Лікарською сировиною є надземна частина та вертикально - потовщене кореневище. Урожайність сирої надземної маси досягає на другий рік 80 - 100 ц/га, третій рік - 140 ц/га. Урожайність сирих кореневищ на другий рік сягає - 35 - 45 ц/га, на третій до 60 ц/га. Насіннева продуктивність - 4,8 - 6,0 ц/га. Сорт Красуня прерій характеризується високою посухо- та жаростійкістю, технологічністю збирання кореневищ.

Наші дослідження ехінацеї вузьколистій свідчать про те, що лімітуючим фактором плантаційного вирощування цього виду, є низька схожість його сім'янок та досить повільні темпи їх проростання. Враховуючи це, ми вважаємо за обов'язкове проведення стратифікації сім'янок не менш, як 90-100 днів ($t^{\circ} + 4-6^{\circ}\text{C}$). Слід відмітити, що і це не сприяє значному покращенню якості посівного матеріалу, тому слід вести пошуки засобів для його підвищення.

Крім того, для успішного насінництва ехінацеї вузьколистій потрібна ретельна просторова ізоляція від інших видів ехінацеї з диплоїдним набором хромосом.

Кращі зразки ехінацеї вузьколистій, виділені нами, за походженням були із Канади та США. Всі вони мали диплоїдний набір хромосом ($2n=22$).

Крім зазначених видів, науково - дослідними установами України інтродуковані ехінацея темно - червона (*E. atrorubens* Nutt.), ехінацея парадоксальна (*E. paradoxa* Britton), ехінацея симулююча (*E. simulata* McGregor) та ехінацея тенесійська (*E. tennesseensis* (Beadle) Small) (Меньшова, 2004; Порада, Порада, 2003). Їх вивчення тільки розпочинається. Воно вимагає, перш за все, всебічної цитологічної та генетичної перевірки отриманого матеріалу для встановлення його видової чистоти.

Таким чином, все викладене дозволяє стверджувати, що в Україні досить повно представлений ресурсний потенціал роду ехінацея, всебічне вивчення якого обіцяє бути досить результативним та багатообіцяючим.